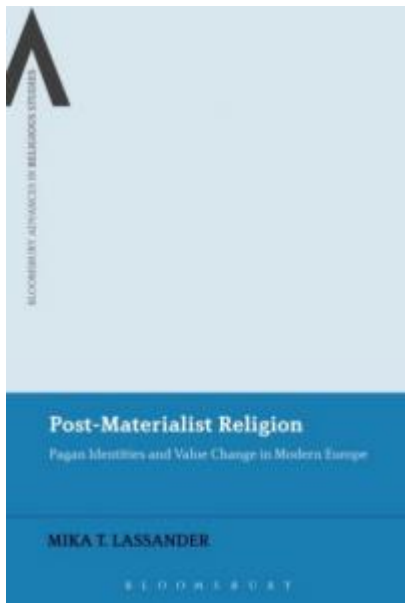

Människan förändrar religionen

Josefin Sandell
Åbo Akademi

Mika T. Lassander 2014. *Post-materialist religion: Pagan Identities and Value Change in Modern Europe*. Bloomsbury, London, 201 s.

Att det har skett och fortfarande sker en religiös förändring i de post-industriella samhällena är knappast något som undgått dagens religionsvetare. Denna förändring märks på ett konkret till exempel genom att de traditionella institutionaliserade religionerna förlorar inflytande och anhängare. I Finland har bland annat "massutskrivningen" ur den evangeliskt-lutherska kyrkan fått stor uppmärksamhet. Uppkomsten av nya religiösa rörelser och andra typer av religiositet är något som har intresserat både religionsforskare och den allmänna befolkningen. Följdaktligen har det skrivits och forskat en hel del om denna religiösa förändring. Ett exempel är projektet *Post-Secular Culture and a Changing Religious Landscape in Finland (PCCR)* som pågick från 2010 till 2014 vid Åbo Akademi. Projektet har resulterat i många publikationer som berör de religiösa förändringsprocesser som pågår i Finland.

Mika Lassanders bok *Post-materialist religion: Pagan Identities and Value Change in Modern Europe* är därför mycket aktuell då han tar upp denna religiösa förändring, eller snarare religiösa förändringsprocesser. En fri översättning av bokens titel skulle bli något i stil med Post-materialistisk religion – Nyhedniska identiteter och värderingsförändringar i det moderna Europa. Mika Lassander är religionsvetare och arbetar som forskare vid Åbo Akademi. Han har

själv varit aktiv i projektet PCCR. Att skriva om religiös förändring är därför inget nytt för honom. I sin bok riktar han blicken mot det han kallar den post-materialistiska religionen och de värderingar som ligger till grund för denna. Ett centralt antagande som Lassander utgår ifrån är att förändringar i människans värderingar ger upphov till de religiösa förändringsprocesserna.

Begreppet post-materialism myntades av sociologen Ronald Inglehart. Enligt honom är skiftningarna i individens värderingar en följd av socioekonomiska förändringar i samhället. Förändringarna sker generationsvis, det vill säga att om de socioekonomiska förhållandena ändras under en generation märks värderingsförändringarna först i nästa generation. De sociala och ekonomiska livsvillkoren avgör alltså hur människan prioriterar sina värderingar. Genom att undersöka vilka värderingar en individ har ser man vad det är som individen anser vara viktigt och meningsfullt i sitt liv. Våra värderingar speglar våra önskningar och behov.

Inglehart menar att det finns två typer av värderingsmönster: ett materialistiskt värderingsmönster som präglas av behovet av materiell trygghet och behovet av existentiell säkerhet och ett post-materialistiskt värderingsmönster som präglas av behovet av självförverkligande och individuell frihet. Inglehart använder sig av Abraham Maslows behovshierarki, där de fysiska behoven och trygghetsbehoven kommer först. Då dessa behov är tillfredställda kan man jobba sig uppåt i behovshierarkin, där behovet av självförverkligande är det högsta behovet som man kan tillfredställa först då alla andra behov blivit tillfredställda. Materialistiska värderingar gynnar alltså tillfredställandet av de lägsta och mest grundläggande behoven i Maslows behovshierarki, medan post-materialistiska värderingar gynnar tillfredställandet av de högre behoven som förutsätter att de grundläggande behoven blivit tillfredställda.

I det man idag kallar för västvärlden lever människorna i stor utsträckning i post-materialistiska samhällen där det finns socioekonomisk trygghet och stabilitet som gör att människornas grundläggande behov av existentiell säkerhet är tillfredställda. Behoven av individuell frihet och självförverkligande är därför de behov som prioriteras av människorna i västvärlden. Den traditionella institutionaliserade religionen står för värderingar som genererar känslor av gemenskap och existentiell säkerhet. Den har därför inte samma inflytande och attraktionskraft i ett samhälle där människornas existentiella säkerhet är tryggad och där friheten att uttrycka sig själv fritt är normen. Detta leder till ett ökat tryck på skapandet av nya religiösa ramverk som bejaktar de rådande värderingarna. Som en följd av detta har nya religiösa rörelser och nya typer av religiositet uppstått.

Lassander är intresserad av att se på hur olika typer av värderingar inverkar på hur man identifierar sig religiöst. Han har valt att undersöka vilka värderingar som ligger till grund för den nyhedniska identiteten. För att ta reda på detta har Lassander utfört tre olika undersökningar med personer som identifierar sig som nyhedningar från tre olika länder: Irland, Storbritannien och Finland. Han har valt dessa tre länder på grund av deras liknande socioekonomiska förhållanden. Han har valt att undersöka nyhedningar eftersom nyhedendom är en växande religiös rörelse som finns i hela världen. Nyhedendomen skiljer sig även markant från de traditionella

religionerna då den saknar institutionaliserad verksamhet och gemensamma trosföreställningar.

Syftet med den första undersökningen var att ta reda på vilka värderingar som stöds av den nyhedniska religiositeten och att jämföra dessa värderingar med data från European Social Survey. European Social Survey är en undersökning där man mäter vilka värderingar som finns hos den europeiska befolkningen. För att ta reda på nyhedningarnas värderingar har Lassander gjort en enkätundersökning där han använde sig av Shalom H. Schwartz' mätinstrument för att mäta värderingar. Lassanders hypotes var att de som identifierar sig själva som nyhedningar har märkbart annorlunda värderingar jämfört med kontrollgruppen som representeras av data från European Social Survey. Den andra undersökningen var också en enkätundersökning, men här var syftet att utreda vilka kollektivistiska och individualistiska dispositioner som fanns bland nyhedningarna när de interagerade med andra människor. Som kontrollgrupp användes data från en liknande undersökning som gjorts bland brittiska universitetsstudenter. Den sista undersökningen bestod av intervjuer med ett antal nyhedningar från de tre olika länderna.

Resultaten från den första undersökningen visade på att nyhedningarnas värderingar skiljer sig från kontrollgruppens värderingar. Nyhedningarnas värderingar passar dessutom in i ett post-materialistiskt värderingsmönster eftersom de betonar individuell frihet, självständighet och självförverkligande. En nyhednisk identitet baserar sig alltså på post-materialistiska värderingar. Kontrollgruppens värderingar korrelerade inte lika starkt med de post-materialistiska värderingarna. Resultaten från den andra undersökningen visade på att det inte finns tydliga dispositioner i den sociala interaktionen bland nyhedningarna. Både nyhedningarna och kontrollgruppen bestående av universitetsstudenter uppvisade både kollektivistiska och individualistiska tendenser när de interagerade med andra människor. Lassander kunde dock urskilja mer jämlika tendenser hos nyhedningarna i deras sociala interaktion, medan kontrollgruppen uppvisade mer konkurrensbetonade och egoistiska tendenser. Han tror att detta kan bero på att nyhedendomen är en oorganiserad rörelse som finns på flera olika håll i världen, vilket har lett till att medlemmarna har anpassat sig till flera olika typer av religiösa och kulturella kontexter.

I de intervjuer som Lassander utförde med nyhedningar var han intresserad av att ta reda på vilka värderingar som nyhedningarna ansåg vara viktiga. Han fann att nyhedningar är en relativt homogen grupp då de delar många grundläggande värderingar, till exempel självförverkligande och individuell frihet. Utåt sett verkar gruppen vara heterogen på grund av de olika typer av religiös praxis som medlemmarna ägnar sig åt. Det finns dock ingen gemensam nyhednisk identitet. Lassander tror att detta är något som attraherar människor i ett mångkulturellt samhälle där det är vanligare att man komponerar sina egna identiteter istället för att anta kulturellt bundna identiteter.

På basis av sina resultat kan Lassander konstatera att de värderingar som den nyhedniska identiteten baserar sig på är post-materialistiska till sin natur. Nyhedendomen kan alltså fungera

som ett ramverk som stöder post-materialistiska värderingar och är därför en växande religion i de post-materialistiska samhällena. Lassander konstaterar även att resultaten indikerar att den ökande kontrasten mellan värderingar som stöds av traditionell religion och dagens post-materialistiska värderingar är en nyckelfaktor i den religiösa förändring som sker. Till följd av denna religiösa förändring blir de traditionella religionerna mindre relevanta för den post-materialistiska människan.

I sin bok erbjuder Lassander, med stöd av Ronald Ingleharts post-materialistiska teori, nya sätt att se på religion och religiös förändring. Han använder sig även av andra teorier, bland annat Bruno Latours actor-network teori. Med stöd från dessa teorier introducerar han för mig nya begrepp som man kan använda sig av då man studerar religionen, så som begreppen "dialektal" och "kvasi-objekt" för att nämna två. Samtidigt som han introducerar nya begrepp kritiserar han tidigare begrepp och teorier, bland annat sekulariseringsteorin, för att de behandlar religionen som ett enhetligt objekt. Enligt Lassander är religion ingen enhetlig entitet och inte heller en aktör, utan religion är något som skapas av och bland människor.

Enligt min mening är Lassanders ambitioner mycket höga. Det verkar som om han vill försöka förklara religionen i sin helhet. Han vill förklara hur värderingar, identitet, moral, beteende, social omgivning och mänskliga behov påverkas och påverkas av religionen. Han vill även förklara fenomen som fundamentalism, sekularisering och religiös förändring. Resultatet blir en stundvis förvirrande läsning som kräver hög koncentration, men som också inbjuder läsaren till reflektion och nya insikter om religion, värderingar och dagens samhälle.

Att hitta "sanningen" om religion är något som jag tror driver många religionsvetare. Det finns *något* som skiljer den troende från den icke-troende och sökandet efter detta *något* är anledningen till att religionsvetare fortsätter att teorisera kring den undflyende religionen. Mika Lassanders bok är ett försök att förklara detta *något*, men inte genom att fånga det i en teori, utan genom att låta religionen vara det den är: fri, flytande och föränderlig.